ISSN -2583-147X(P), Vol.- 8, Issue No. IV, July 2022
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

କ୍ଲାସିକ୍ ସାହିତ୍ୟ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ'

ପରୀକ୍ଷିତ ଭୋଇ

"ସବୁ କିଛି ଅନୁଭୂତି ସବୁକିଛି ବାସ୍ତବ ।

ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା କେମିତି ହଇରାଣ ହେଉଛନ୍ତି, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଛି ।"(ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା)

ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ଜଣେ କାଳଜୟୀ ସ୍ରଷ୍ଟା । ସେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟକୁ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଦିଗ ଦେଖାଇଛି । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପନ୍ୟାସ ମାନବୀୟ ହୃଦୟର କରୁଣଶିକ୍ତ ଜୀବନକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥାଏ । ଉପନ୍ୟାସର ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବଞ୍ଚିବାର ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, କରୁଣା ଓ ଦୟାର ସାଗରରେ ସମସ୍ତେ ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ୧୮ଟି ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଖଣ୍ଡ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି 'ଜୀବନରଙ୍ଗ' (୧୯୭୦), 'ଖେଳ' (୧୯୭୬), 'ଜୋକର' (୧୯୮୦), 'ପ୍ରେମନଗରର ଅନେକ କଥା' (୧୯୮୧), 'ଧୂର ପୃଥିବୀର ତରା' (୨୦୦୨), 'ଅନ୍ୱେଷା ଅନୁକ୍ଷଣ' ଓ 'ଲାଗା ଚୁନେରୀ ମେ ଦାଗ (୨୦୧୦) ଇତ୍ୟାଦି । ଉପନ୍ୟାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାଦ ଦେବାକ୍ଷଣି ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା ରଚନାର ପରୀକ୍ଷାନିରୀକ୍ଷା କରିବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ' (୧୯୭୭) ଉପନ୍ୟାସ ପାଠକର ଦରଦଭରା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜର ବାସ୍ତବ ରୂପକୁ ଔପନ୍ୟାସିକ ଲେଙ୍କା ଗଭୀର ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ଉପସ୍ଥାପନା ଶୈଳୀ, ବିଷୟବସ୍ତୁର ଘନଘଟା ଓ ଭାଷା ବିନ୍ୟାସର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ବାରି ହୋଇପଡ଼େ । ଜୀବନର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ପରିସ୍ଥିତି 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଉଙ୍କିମାରିଛି । ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା ମନର ନିବୃତ୍ତ ସ୍ତରରେ ଥିବା ସନ୍ତୁଳିତ ରୂପକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରି ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ରାନୁ ଓ କଲ୍ୟାଣୀ ଚରିତ୍ର ଦ୍ୱୟରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ । ମଣିଷର ଅବଚେତନ ମନର ଗହୀର କଥା ଓ ନିଃସହାୟ ପ୍ରାଣର ସଂଗୁପ୍ତ ଭାବନା ବୁଝିବା ପରେ ପାଠକ ଅଶ୍ରୁଳୋତକ ହୋଇଯାନ୍ତି । ରାନୁର ଆତ୍ମା ପିଜୁଳି ଗଛର ସମ୍ପର୍କକୁ ଔପନ୍ୟାସିକ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ଶିକ୍ଷିତ ଭିତରେ ଅଶିକ୍ଷିତର ଗୁଣ ଠାବ କରିଛନ୍ତି । ସରଳ, ଭଦ୍ର, ଶିକ୍ଷିତ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଡାକ୍ତର ମନସୁଖ ବାବୁ ନୀରିହ-ସରଳ ରାନୁକୁ ଶାରୀରିକ ମାନସିକ ନିର୍ଯାତନା ଦେଇଛି । ରାନୁ ସଂସ୍କୃତିସଂପନ୍ନା, ସହନଶୀଳ, ଦେବୀତ୍ୱର ପ୍ରତିମା ଭାବରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ରାନୁ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଉଛି କିନ୍ତୁ ସେଥିପ୍ରତି ତା'ର ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ସେସବୁକୁ ନିଜ କର୍ମ ବୋଲି ମାନିନିଏ । ଆମ ସମାଜରେ ଯିଏ ଗରିବ ସେ ସବୁବେଳେ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଓ ଲାଞ୍ଛିତ । ତା'ର କୌଣସି ପ୍ରକାରର ସାହାରା ନାହିଁ । ପାଟି ଫିଟାଇଲେ ବିପଦ, ପାଟି ନ ଫିଟାଇଲେ ବି ବିପଦ । ଏହା ଭିତରେ ନାରୀ ହୋଇଥିଲେ ଆହୁରି ପାପ ? ଯେମିତି ବାପା-ମା' ଛେଉଣ୍ଡ ରାନୁର ଭାଗ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁରୁ ଆସି କଲ୍ୟାଣୀ ହାତରେ ନିହତ ହୋଇଛି । ଏଥିପାଇଁ ରାନୁକୁ ତା'ର ବାପା-ମା' ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ହାତକୁ ଟେକି ଦେଇଥିଲେ କି ? ବିପ୍ରଚରଣ ଶିକ୍ଷିତା କରାଇବେ ଏବଂ ନିଜ ଝିଅ ଭାବି ରଖିବେ । କିନ୍ତୁ ପରିଣତିରେ ରାନୁ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ମମତା ବାତ୍ସଲ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ବଢ଼ି ଉଠିଲା ଅଳିଆ ଗଦାର ଗଛପରି । ତଥାପି ରାନୁ କେବେ ମଉଳିଯାଇ ନାହିଁ, ଆହୁରି ଅନେକ ଗୁଣରେ ତେଜିୟାନ ଓ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଉଛି । ହୁଏତ ସେ ଶୋଷିତା, ନିଃସହାୟୀ ତଥାପି ସେ ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ।

ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀର କଥାବସ୍ତୁ ଯଦିଓ ପୁରୁଣା କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଉପନ୍ୟାସରେ ସ୍ଥାନ ଦେବା ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ପାଇଁ ନୂତନ । ଏହା ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ପ୍ରାରମ୍ଭ ସ୍ତରର ଲେଖା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅତି ରୋମାଞ୍ଚକ ହୋଇଛି । ପୂର୍ବରୁ କଥାକାର 'ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି, ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ଦାସ, ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ଦାସଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଯେମିତି ଥିଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ'ର ବିଷୟବସ୍ତୁ ରହିଛି । କେବଳ ସମୟାନୁସାରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଓ ସହରୀ ଜୀବନର ମିଶ୍ରଣ କଥା କୁହାଯାଇଛି । ରାନୁ ସମାଜ ବିବର୍ଜିତା, ଶୋଷିତା, ଧର୍ଷିତା ନାରୀ । ଜନ୍ମରୁ ବାପା-ମା' ଛେଉଣ୍ଡ । ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ତା'ର ବୋଲି କେହି ନାହାନ୍ତି । କଲ୍ୟାଣୀ ଓ ନମିତା ରାନୁର ରୂପ ଗୁଣ ପାଖରେ ମଳିନ ପଡ଼ିଯାନ୍ତି । କେତେବେଳେ ଯେ ରାନୁ ସ୍କୁଲ ପାଠ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଦେଲା, ତାହା ଅକଳନୀୟ କାହାଣୀ । ନମିତା ଡାକ୍ତରାଣୀ ସାଜିଛି, ଯିଏ ରାନୁଠାରୁ କମ୍ ପାଠ ପଢୁଥିଲା । ଦିନେ ରାନୁ କ୍ଲାସରେ ପ୍ରଥମ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ କଲ୍ୟାଣୀ ଘରେ ଚୁଲି ମୁହଁକୁ ଗଲା । ରାନୁକୁ କଲ୍ୟାଣୀ ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ରାଗରେ ଦରାଣ୍ଡି ହୋଇଯାଏ । ରାନୁ ସେସବୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରେ ନାହିଁ । ତା' ପାଇଁ ସେଇ ଘର ସ୍ୱର୍ଗ, ତା'ର ଦୁନିଆଁ ଓ ସଂସାର । କଲ୍ୟାଣୀ ଘରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ଚାକର ଚାକରାଣୀ ଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି ଦଣ୍ଡେ ରହିପାରିନାହାନ୍ତି । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ରାନୁ ଛୁଆ ସମୟରୁ ରହିଛି । ରାନୁ ତା' ହେଲେ କ'ଣ ଚାକର ? ରାନୁ ଯଦି କଲ୍ୟାଣୀର ଝିଅ ହୋଇଥାନ୍ତି । ତେବେ ନମିତା ଭଳି ଡାକ୍ତରାଣୀ ହୋଇନଥିଲେ ବି ଆଉ କ'ଣ କରିଥାନ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ । ଔପନ୍ୟାସିକ ଚଳନ୍ତି ସମୟର ସମାଜର ଚଳଣିକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଗାଁକୁ ଛାଡ଼ି ସହରାଭିମୁଖୀ ସମାଜ ଯେ କେତେ ଭୟାବହ, ତାହା ଏହି 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ' ଉପନ୍ୟାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ବିପ୍ରଚରଣ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମର ପୁଅ । ସେ ଚାକିରୀ କରି ସହରରେ ରହିଲେ ବି କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଲ୍ୟାଣୀ, ନମିତା ଓ ଅନିତା ସହରୀ ସଭ୍ୟତାକୁ ଆପଣେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଅଜଣାତରେ ତାଙ୍କ ମନମୁତାବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମିତି କି ସେମାନେ ସିନେମା ଯିବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଭିନ୍ନ କ୍ଲବ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ତେଣୁ ଲୋକେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଘର କହିଲେ ରାନୁକୁ ହିଁ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।

ମଣିଷର ଜୀବନଧାରା, ନାରୀ ଜୀବନର ଯନ୍ତ୍ରଣାବୋଧ, ସାମାଜିକ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରତାରଣା ପ୍ରଭୃତି ଚିତ୍ରକୁ ଜୀବନ୍ତ ଭାବେ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ଫୁଟାଇଛନ୍ତି । ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା 'ସାହିତ୍ୟ'କୁ ଜୀବନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ବାରି ହୋଇପଡ଼େ । 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ' ଉପନ୍ୟାସର କଥାବସ୍ତୁ ବାସ୍ତବତା ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଚରିତ୍ରମାନେ ଜୀବନ୍ତ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ଏଠାରେ ଦୈହିକ ଓ ଆତ୍ମିକ ସୁଖର ସଂଘର୍ଷ ହୋଇଛି । ରାନୁ ପାଖରେ ମାନବିକତାର ଉଚିତ୍ ମୂଲ୍ୟ ଥିବାବେଳେ, ଡାକ୍ତର ମନସୁଖଠାରେ ଉତ୍କଟ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିବା ଯୌନତାକୁ ପାଉଁ । ଉପନ୍ୟାସରେ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ବା କଥାବସ୍ତୁର ମୁଖ୍ୟାଂଶ କହିଲେ ରାନୁ ଓ କଲ୍ୟାଣୀକୁ ବୁଝାଏ । ନମିତା, ମନସୁଖ, ବିପ୍ରଚରଣ, ସୁବୋଧ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବା ଚରିତ୍ର । ବିବାହ ଠିକ୍ ହୋଇଯାଇଛି ମନସୁଖ ସହିତ ନମିତାର । ତଥାପି ମନସୁଖ ବାବୁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସହାୟ ରାନୁ ଉପରେ ନଜର । ପ୍ରତିକ୍ଷଣରେ ରାନୁର କଥା ନ ହେଲେ କଲ୍ୟାଣୀର କଥା ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ବଢ଼ାଇଛି । ଉପନ୍ୟାସର ପରିସମାପ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଲ୍ୟାଣୀ ହିଁ ଜଣେ ରାନୁର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ସାଜିଛି । ସମାଜରେ ଦେଖାଦେଉଥିବା ଅବକ୍ଷୟତା ଲେଖକ ମନସୁଖ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । କଥାବସ୍ତୁ ଆହୁରି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି କେତୋଟି ଗୌଣ ଚରିତ୍ର ପାଇଁ । ମନସୁଖ ଚାକିରୀ କରୁଛି କିନ୍ତୁ ଚାକିରୀ ତା'ପାଇଁ ଖେଳଘର । ଅନେକ ନାରୀ ସହିତ ସଙ୍ଗମ କରିବା ହେଉଛି ତା'ର ଚିର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଉପନ୍ୟାସର ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଖୁସି ଖୁସିରେ ରହିଥିବାବେଳେ ରାନୁ ଜୀବନ ଜନ୍ମରୁ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ । ତା'ର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ହିଁ ଚିରସୁଖ ଏବଂ ଏହି କରୁଣ କାହାଣୀ ହିଁ ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଉପନ୍ୟାସ । ସୁବୋଧ ବି ମନସୁଖ ପରି ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ୱାର୍ଥବାଦୀ ମଣିଷ । ସେ ନିଜ ଦୁଃଖ ସମୟରେ କାକୁତିବିନତୀ ହୋଇ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଛି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଓ.ଏ.ଏସ୍. ଅଫିସର ହୋଇଛି । ଓ.ଏ.ଏସ୍. ଅଫିସର ହେବା ଦିନଠାରୁ ରାନୁକୁ ଆହା... ପଦକ ବି କହିନାହିଁ । ସୁବୋଧ ଏକ ଗୌଣ ଚରିତ୍ର । ସୁବୋଧ ପାଇଁ ଉପନ୍ୟାସର କଥାବସ୍ତୁରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମନସୁଖ ଓ ସୁବୋଧ

ଏକା ରାସ୍ତାର ପଥିକ । ସମାଜରେ ଉଭୟେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ପଳାୟନ ପନ୍ଥୀ ।

ସହରୀ ମନୁଷ୍ୟ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ବସ୍ତୁବାଦ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ସେମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ ତରୁଣୀମାନଙ୍କର ନୃତ୍ୟ ଓ ଅଶ୍ଳୀଳ ଆଚରଣକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଓ ସମାଜ ଜୀବନକୁ ଅଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି ବିଚାର କରି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭାବନାକୁ ଆପଣେଇ ନିଅନ୍ତି । 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା ଦୁଇ ପିଢ଼ିର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ରାନୁ, ବୁଢ଼ା ଓ ବିପ୍ରଚରଣ ଗ୍ରାମୀଣ କଥା କହିବାବେଳେ କଲ୍ୟାଣୀ, ମନସୁଖ, ନମିତା, ଅନିତା ଓ ସୁବୋଧ ସହରୀ ସଭ୍ୟତାର କଥା କହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଗତିଶୀଳ ହୋଇଛି । ସଂଘର୍ଷ ଘଟିଛି ଗ୍ରାମୀଣ ସଭ୍ୟତା ଓ ସହରୀ ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ । ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କର କଳ୍ପନା ପ୍ରବଣତା ଜୀବନ୍ତ ହୋଇଉଠିଛି । ପିଜୁଳି ଗଛ ଓ ରାନୁ ଜୀବନ ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ ରହିଛି । ପ୍ରତୀକ ମାଧ୍ୟମରେ ଲେଖକ ପାଠକର ମନକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଛନ୍ତି । ପିଜୁଳି ଗଛକୁ ରାନୁ ବିପ୍ରଚରଣ ଦୁହେଁ ଅନେଇ ଅନେଇ ତାଙ୍କର ଜୀବନର ଦୁଃଖ-ସୁଖ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତି । ପିଜୁଳି ଗଛ ଅଳିଆଗଦାରେ ସୁନ୍ଦର, ସରସ ଭାବରେ ବଢ଼ିଛି । ବିପ୍ରଚରଣ ରାନୁକୁ ଛୁଆ ସମୟରେ ଆଣିଲାବେଳେ ପିଜୁଳି ଗଛ ଲଗାଇଥିଲେ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ରାନୁ ମଧ୍ୟ କେଉଁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ଆସି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ କୋଳରେ ବଢ଼ିଛି । ପିଜୁଳି ଗଛ କେମିତି ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ, ତାହା ଲେଖକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୈଳୀରୁ ବୁଝାପଡ଼େ । ଔପନ୍ୟାସିକ ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ ଶୈଳୀ (style) ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଶୈଳୀ ସମ୍ରାଟ ବୋଲି କୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀରେ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ଓ ବାସ୍ତବ କାହାଣୀରେ ସରସତାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଛି । ଲେଖକୀୟ ଆବେଦନ - "ଝରଣାରେ ପହରିଯାଉଥିବା କଳାକଜଳ ଜଳବେଣୀ ପରି ଯେଉଁ କେଶ ରାନୁର ପିଠି ଉପରେ ସାତ ଲହଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ଜଙ୍ଘତଳେ ନାଚି ଉଠୁଥିଲା । ଏପାଖ ସେପାଖ ଦୋଳି ଖେଳି ସେ ପୁଣି ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଖୋପାଟିଏ ହେଇ ତା'ର ଶଙ୍ଖଧବଳ ମନୋହର ଗ୍ରୀବା ତଳେ ଘୁମର ଧମ୍‌ଧମ୍ ମେଘ ଖଣ୍ଡପରି ଠୁଳ ହୋଇଗଲା । ରାନୁର କିନ୍ତୁ ତା'ର କେଶକଳାପ ପ୍ରତି ଆଦୌ ନିଘା ନାଇଁ । ନିଘା ବି ନାଇଁ ସେ ସୁନ୍ଦର କି ଅସୁନ୍ଦର, କୃଷ୍ଣକଳା କି ରୁକ୍ଷ ଧୂସର । ଏକଥା ବି ସେ କେବେ ଜାଣିବାକୁ ମନ ବଳେଇନି ତାହା କୁଞ୍ଚିତ କି ସରଳ । ଦୀର୍ଘ କି ହ୍ରସ୍ୱ । ବେଳେବେଳେ ତା'ର ଚିକ୍କଣ ଗୋରା ଗୋରା ଗାଲର ବାଁ ପାଖରେ ମଝାମଝି କଳାଜାଇ ଉପରେ ଭଅଁର ପରି ଦି-ଚାରିଟା କେଶ ବଲ୍ଲଭୀ ଯଦି ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ଭାବେ ଉଡ଼ିବୁଲେ, ତେବେ ରାନୁ ଚିଡ଼ିଉଠି ତାହାକୁ ଗାଲ ଉପରୁ ସାଉଁଟି ନେଇ ସଜାଡ଼ିଦିଏ । ହାତରେ ମଥାଟିକୁ ଆଉଁସି ସାଉଁଳି ଦେଇ କାନ ପାଖର ଆଲୁରା କେଶକୁ ବାଗେଇ ନିଏ ।"(ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ, ପୃ.୧)

ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ' କାହାଣୀ ଓ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରହିଛି । ରାନୁ ଜୀବନରେ କେବେ ସୁଖ ନାହିଁ । ତା'ର ଦୁଃଖ ହିଁ ଚିରସୁଖ ହୋଇରହିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲପାଏ । ହଇଜାରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଗାଁର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ କେବଳ ରାନୁ ହିଁ ବଞ୍ଚିଥିଲା । ରାନୁ ଟିକେ ବଡ଼ ହେବା ସହିତ ଘର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାମ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଘରେ ଚାକର ରହିପାରୁନଥିଲେ । ସେ ଘରେ ରାନୁ ଏକୁଟିଆ ସମ୍ଭାଳୁଛି । ତା'ର କୋମଳ ହୃଦୟ । ଅନ୍ୟର ପ୍ରେମ ପାଇଁ ନିଜ ପ୍ରେମକୁ ବଳିଦାନ ଦେଲା । ଏଥିପାଇଁ ତାକୁ ଅନେକ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ କଲ୍ୟାଣୀଙ୍କ ଘରର ମାନ-ସମ୍ମାନ ପାଇଁ ନଜେଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କଲା । ସେ ଜୀବନ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଯାଇ ନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲାଉଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କର ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟିକୁ ଜାଣିଛି । 'ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ'ରେ ରାନୁ ବହୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଇଛି । ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ, ସହନଶୀଳ ଓ ମମତାମୟୀ । ପ୍ରତିବାଦ କରିନାହିଁ କିନ୍ତୁ ସଂଘର୍ଷ କରିଛି । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅନେକ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ରାନୁ ଚରିତ୍ର ଚିରଜୀବନ୍ତ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ପଚିଶ ବର୍ଷ ପରେ ରାନୁ ଅଥବା ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀର ସୃଷ୍ଟି । ତେଣୁ ରାନୁ ସମାଜ ଆଗରେ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇ ନାହିଁ । ତା'ର ଅଧିକାରକୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିଛି । ଲେଖକ ୧୯୭୧ ଓ ୧୯୭୫ ରେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତି କଥା ରାନୁ ମୁହଁରୁ କହିବା ପାଇ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ।

ସୁସମାହିତ କଥୋପକଥନ ଓ ନୂତନ ଶୈଳୀ ପରୀକ୍ଷାରେ ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଉପନ୍ୟାସ ସଫଳ ଅର୍ଜନ କରିଛି । ସେଥିପାଇଁ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଶୈଳୀ ସମ୍ରାଟ କୁହନ୍ତି । ନାଟକୀୟତା ଭରି ରହିଛି । ପାରମ୍ପରିକତାକୁ ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କା ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି । ସ୍ନେହ, ଆଦର ଓ ଭଲ ପାଇବା ଦେଉଥିବା ବାପା-ମନ ଅଶୃଳ ହୋଇଉଠିଛି । ପ୍ରାଣାତୁର ଆବେଗଭରା କ୍ରନ୍ଦନରେ ବିପ୍ରଚରଣ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠୁଛନ୍ତି । ସେ ରାନୁକୁ ନ ଦେଖି ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ବାପା ଝିଅ ପାଇଁ ଏତେ କୋହଭରା କରୁଣ ଆବେଦନ କଲ୍ୟାଣୀ କେବେ ବୁଝିପାରିନାହିଁ । ଏପରି ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ପରିବେଷଣର ଚମତ୍କାରିତା ଓ ଉପସ୍ଥାପନାର ନାଟକୀୟତା ପାଠକ ହୃଦୟରେ କୋହଜାତ କରିଛି – "ଫୁରୁ ଫୁରୁ କେଶ ମୁକୁଳା ପରି କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି କହୁଛି- ବାପା ମୁଁ ଏଇଠି ଅଛି; ବାପା ମୁଁ ଏଇଠି ଅଛି । ମୁଁ ତୁମର ରାନୁ ଏଇଠି ଅଛି । ବିପ୍ରଚରଣ ତାଙ୍କର ମନଶ୍ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିପାରିଲେ- ଯେଉଁ ପିଜୁଳି ଗଛ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଫୁଲ ଫଳରେ ବିକଶି ଉଠିଛି- ସେ ଗଛ ହଠାତ୍ ରାନୁରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ଗଛ ନୁହେଁ-ରାନୁ । କେବଳ ରାନୁ । କେବଳ ରାନୁ । ଶାପଗ୍ରସ୍ତା ଅହଲ୍ୟା ପରି ସେ ଝରଝର କାନ୍ଦୁଛି- ଆଉ କାନ୍ଦୁଛି । ବିପ୍ରଚରଣ ନିଜର ଛାତିକୁ ଅସମ୍ଭବ ଭାବେ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରିଲେ । ସେ ଯେପରି ରାନୁକୁ ଧରିଛନ୍ତି । ତୋଫାନରେ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା, ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଛିନ୍‌ଛତର ହୋଇଯାଇଥିବା ପିଜୁଳି ଗଛର ମୂଳରେ ଲାଗିଥିବା ମାଟିକୁ ଦି ହାତରେ ଆଞ୍ଜୁଳା କରି ବିପ୍ରଚରଣ ଭରା ଲୁହରେ କହି ଉଠିଲେ ତତେ, ସେମାନେ ଜୁଆଡ଼େ ତଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ ପଛେ ମା', ତୁ କିଛି ମା' ମୋ ଅନ୍ତରରୁ ତତେ ତଡ଼ି ଦେଇପାରିବିନି ମା' । ଏତେ ଭିତରୁ ତତେ ତଡ଼ି ଦେଇପାରିବିନି ମା' । ଏତେ ଭିତରୁ ତତେ ମୁଁ କେମିତି ବାହାର କରିବି ? ତୁ ଯେ ମା' ଅମୀୟା ଶାଶ୍ୱତୀ-ଆକାଶର ଭାସ୍ୱର ଚିର ଅରୁନ୍ଧତୀ ।"(ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ, ପୃ.୧୯୪)

ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଚିରନ୍ତନ ଓ ଶାଶ୍ୱତ ସୃଷ୍ଟି । ଚରିତ୍ରଚିତ୍ରଣରେ ଯେପରି ଚମତ୍କାରିତା ରହିଛି, ସେହିପରି ଶୈଳୀ ପ୍ରୟୋଗରେ ଉପନ୍ୟାସର କଳେବର ବିମଣ୍ଡିତ । ଉପନ୍ୟାସ ଭାବପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ହିଁ ଦୀର୍ଘାୟୁ ହୋଇରହିବ । ନିଜ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତି ଓ ସମାଜ ବିରୋଧରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥା ଓ ପରମ୍ପରା ଆମ ସମାଜର ମୂଳପିଣ୍ଡ ହେଲେ ହେଁ ଅନ୍ଧରୂପେ ତାହାକୁ ମାନିନେବା ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିଚୟ ନୁହେଁ । ଅନେକ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ଭାରତୀୟ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି । ଏହିସବୁ ପଛରେ ଥିବା ବାସ୍ତବତା ଜାଣିବା ମଣିଷର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ରାନୁ ଯେମିତି ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଛି । ବାସ୍ତବ ଘଟଣାକୁ ଅନ୍ୟ ଆଗରେ କହିଛି କିନ୍ତୁ ତା' ପଛରେ ଥିବା ସଂପୃକ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରତି କାହାର ନିଘା ନାହିଁ । ଅନେକ ଲୋକ ରାନୁ ଭଳି ଜୀବନ କଟାଉଛନ୍ତି । ଏହି ଚିରାଚରିତ ଅନ୍ୟାୟ କେଉଁ କାଳରୁ ଘଟିଆସୁଛି । ଔପନ୍ୟାସିକ ଲେଙ୍କା ଏମିତି ଅନେକ ବିଷୟକୁ ବିପୁଳ ଜୀବନାଭୂତି ଉପଲବ୍ଧି କରି ଲେଖନ୍ତି । ଅବହେଳିତ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ଅବହେଳି ହୋଇ ରହିଯାଏ । ତା' ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀ ବୋଲାଉଥିବା ଲୋକ କୁମ୍ଭୀର କାନ୍ଦଣା କରେ । ଏଠାରେ କାହାଣୀ ଅପେକ୍ଷା ଚରିତ୍ରର ଅନୁଭୂତି ବେଶ୍ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ସୃଷ୍ଟି । ଉପନ୍ୟାସରେ ଆଙ୍ଗିକ ଶୈଳୀଠାରୁ ଆତ୍ମିକ ଶୈଳୀ ପାଠକର ମନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିଛି । ଆଦର୍ଶ ଓ ଜୀବନର ବାସ୍ତବତା ଉପନ୍ୟାସକୁ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ କରିଛି । କଥାକାର ତତ୍କାଳୀନ ପାପ-ପୁଣ୍ୟର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ମାନବିକତାର ନିକିତିରେ ତଉଲିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖାରେ ନାଟକୀୟ ସଂଳାପ ଫୁଟିଉଠେ –"ଦାରିଦ୍ର ତୁମର ଏକ ନିର୍ମମ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଠିଆ ହେଇଛି ସୁବୋଧ, ଏଇ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭୂତକୁ ଦେଖି ତୁମେ କ'ଣ ନିରାଶ ହେଇପଡୁଛ ସୁବୋଧ ? କିନ୍ତୁ ଏ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ ହିଁ ଅଛି କଠୋର ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା । ଆଉ ଏଇ ପରୀକ୍ଷାରେ ଯଦି ତୁମେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅ, ତାହାହେଲେ ତୁମେ ତ ମଣିଷ ହେବ ସୁବୋଧ ।"(ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ, ପୃ.୮୩)

ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ପରିକଳ୍ପନା ଅତୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ସହିତ ଜଡ଼ିତ । ପାଠକ ଅଧ୍ୟୟନ ସମୟରେ ବହିରୁ ବାହାରିଆସି କେତେବେଳେ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ରାନୁର ଦୁଃଖ ଦେଖି ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୁହାଇଦିଏ । ଚେତନାପ୍ରବାହ ଶୈଳୀ ମଣିଷର ଅବଚେତନମନର ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ସବୁ ସମୟରେ କଳ୍ପନା ଓ ଇଚ୍ଛା ଭାଷାହୀନ । ଏହା କେବଳ ଦର୍ଶନଭିତ୍ତିକ । ମଣିଷ ମନର ଅବଦମିତ ଚେତନା ହିଁ ଏଥିରେ

ରୂପ ପାଇଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଅବଚେତନମନର ଯୌନତା ଖୁବ୍ ବ୍ୟାପକ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । ଏଥିପାଇଁ ଔପନ୍ୟାସିକ ମନସୁଖ ଚରିତ୍ରର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେବେଳେ ଏହି ଚରିତ୍ର ମନୁଷ୍ୟର ନିଃସଙ୍ଗତାବୋଧକୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରିଥାଏ । ମାନ-ଅପମାନକୁ କଲ୍ୟାଣୀ ଜୋର ଧରି ରାନୁକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲା । ଏହି ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ଯେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜ ସଂସ୍କୃତି ଆପଣେଇନାହାନ୍ତି, ସେହି ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନସୁଖ ଓ ସୁବୋଧ ପରି ଲୋକ ଶିକ୍ଷିତ ହେଉଥିବେ ।

ବସ୍ତୁବାଦ, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ପ୍ରତାରଣା, ଶୂନ୍ୟତା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସ୍ୱର ବାସ୍ତବ ରୂପ ପାଇଛି । ଏସବୁର ପ୍ରତିଛବି ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କର ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଉପନ୍ୟାସରେ ରହିଛି । ବିଶେଷକରି ଆଧୁନିକ ସହର କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଜୀବନଯାପନ, ଏକ ହଇଜା ମହାମାରିର ଦୃଶ୍ୟ, ହତାଶା ଓ ନୈରାଶ୍ୟବୋଧ, ଉପନ୍ୟାସର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଭାବେ ଚିତ୍ରିତ । ଔପନ୍ୟାସିକ କଳ୍ପନା ବଳରେ ଚରିତ୍ରର ମନ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଠକଙ୍କୁ ଦେଇଛନ୍ତି । ରାନୁର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟର ପ୍ରଦେଶରେ ପାଠକର ଅଜଣାତରେ ଘର ତୋଳିଦିଏ । ସେଥିପାଇଁ ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ ରାନୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ସୃଷ୍ଟି । କଥନଶୈଳୀ, ଶବ୍ଦ ଓ କଥା କଥାକେ ପ୍ରତୀକର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି । ପରିବେଷଣରେ ନାଟକୀୟତାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ହୁଏ । ଅନେକ ସିନେମା ପ୍ରଯୋଜକ ବହୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ପରିଶେଷରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଉପନ୍ୟାସ ନୂତନ ଶୈଳୀ ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଚିରଦିନ ଅମଳୀନ ହୋଇ ରହିବ । ଦେବ୍ରାଜ ଲେଙ୍କାଙ୍କ କଥା କହିଲେ ପ୍ରଥମେ ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଉପନ୍ୟାସକୁ ହିଁ ବୁଝାଯିବ । ସର୍ବୋପରି ରାନୁର କରୁଣ କାହାଣୀ ହେଉଛି ଅନ୍ଧମୁହାଁଣୀ ଉପନ୍ୟାସ ।

ଅଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
ଅମୃତ ବିହାର, ସମ୍ବଲପୁର – ୭୬୮୦୦୪